

โอกาสทางการศึกษาและค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กชนบท

การศึกษาเป็นสิ่งที่คนทั่วไปยอมรับว่าเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ เพราะเชื่อว่าการศึกษาระดับสูง ๆ ทำให้คนมีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น ช่วยขยายฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนให้สูงขึ้น ทำให้คนรู้จักแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันผู้ประกอบการยอมที่จะลงทุนทางการศึกษาให้แก่บุตรมากขึ้น

ในสังคมดั้งเดิมของชาวชนบท การศึกษาเป็นกระบวนการที่สามารถเรียนรู้ได้ในครัวเรือน พ่อแม่สอนวิธีการทำนาให้ลูก ส่วนนอกฤดูการทำนาพ่อแม่จะสอนงานหัตถกรรม เช่น การทอผ้า การปักผ้า การแกะสลัก หรืองานหัตถกรรมอื่นที่สมาชิกภายในครัวเรือน มีความสามารถในงานนั้น แต่ในปัจจุบันภาวะการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป การศึกษามีความสำคัญต่ออนาคตของบุตรมาก การถ่ายทอดความรู้ในครัวเรือนลดความสำคัญลง พ่อแม่มีความประสงค์ที่จะให้บุตรได้รับการศึกษาจากระบบโรงเรียนมากขึ้น โดยที่ต้องการให้บุตรได้มีโอกาสศึกษาจนถึงขั้นสูงสุด แต่ก็มักจะขัดข้องในเรื่องปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเสมอ เด็กที่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะดีกว่าจึงมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าเด็กที่มาจากครัวเรือนที่ยากจน

4.1 โอกาสในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษามัธยมศึกษาภาคบังคับของ เด็กชนบท

จากการศึกษาพบว่า โอกาสในการศึกษาต่อของเด็กจะแตกต่างกันตามระดับการพัฒนาของแต่ละหมู่บ้าน นั่นคือ หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสูง เด็กมีโอกาสได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษามัธยมศึกษาภาคบังคับแล้วมากกว่าเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำ ซึ่งในการศึกษานี้ได้ตั้งสมมุติฐานว่า โอกาสทางการศึกษาของเด็กชายมีระดับสูงกว่าเด็กหญิง จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสภาพหมู่บ้านที่ทำการศึกษา ปรากฏว่าหมู่บ้านที่มีสถานศึกษาระดับภาคบังคับตั้งอยู่มีเพียงสองหมู่บ้านคือ บ้านแม่กุ่มบก และบ้านปางป่าเอื้อง ดังนั้น การพิจารณาในส่วนนี้จึงได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างสองหมู่บ้านดังกล่าว

จากตารางที่ 4.1 ปรากฏว่าในรอบสิบปีการศึกษาที่ผ่านมา เด็กนักเรียนที่จบชั้น ป.6 โรงเรียนวัดแม่กุ่มบกมีจำนวน 185 คน เป็นเด็กชาย 102 คน เด็กหญิง 83 คน ในจำนวนนี้มีเด็กที่มีโอกาสได้ศึกษาต่อจำนวน 99 คน แยกเป็นเด็กชาย 56 คน เด็กหญิง 43 คน และเมื่อ

คิดเป็นค่าร้อยละระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงที่มีโอกาสเรียนต่อในกลุ่มเดียวกันพบว่า ค่าร้อยละรวมของเด็กชายสูงกว่าค่าร้อยละรวมของเด็กหญิงเพียงเล็กน้อย นั่นคือค่าร้อยละของเด็กชายเท่ากับ 54.90 ค่าร้อยละของเด็กหญิงเท่ากับ 51.80 จากการทดสอบสมมุติฐานโดยวิธี t-test ปรากฏว่า ความแตกต่างกันของค่าร้อยละทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กเกี่ยวกับการให้โอกาสในการศึกษาต่อของบุตรระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงปรากฏว่าผู้ปกครองเกือบทั้งหมดกล่าวว่า ให้โอกาสเท่ากัน ดังนั้นค่าร้อยละที่แตกต่างกันนั้นอาจเกิดจาก ศักยภาพในการศึกษาของเด็กมีความแตกต่างกันโดยที่เด็กชายมีโอกาเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีกว่าเด็กหญิง เนื่องจากเด็กหญิงต้องช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และดูแลน้อง ๆ ในขณะที่เด็กชายมีหน้าที่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว และอาจเกิดจากสัดส่วนระหว่างจำนวนบุตรชายและบุตรหญิงในครัวเรือนแตกต่างกัน

จากการศึกษาโอกาสในการศึกษาต่อของเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดแม่กุ่มบก พบว่าเด็กที่มีโอกาสเรียนต่อจะเป็นเด็กจากหมู่ที่ 2 นั่นคือ บ้านแม่กุ่มบกทั้งสิ้น จากจำนวน 5 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของโรงเรียน ซึ่งหมู่บ้านนี้มีความเจริญมากที่สุด ในจำนวน 5 หมู่บ้านดังกล่าว

ตารางที่ 4.1 แสดงถึงอัตราการศึกษาคือต่อของเด็กหลังจากจบชั้น ป.6 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524-2533 : โรงเรียนวัดแม่กุ่มบก

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนทั้งหมด			เด็กที่มีโอกาสศึกษาคือต่อ			อัตราการศึกษาคือต่อเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
2524	17	14	31	9	8	17	52.94	57.14	54.83
2525	13	9	22	6	2	8	46.15	22.22	36.36
2526	10	7	17	3	2	5	30.00	28.57	29.41
2527	12	10	22	10	5	15	83.33	50.00	68.18
2528	9	9	18	6	1	7	66.66	11.11	38.88
2529	10	4	14	3	2	5	30.00	50.00	35.71
2530	8	6	14	4	4	8	50.00	66.66	57.14
2531	9	8	17	5	7	12	55.55	87.50	70.58
2532	7	10	17	6	6	12	85.71	60.00	70.58
2533	7	6	13	4	6	10	57.14	100.00	76.92
รวม	102	83	185	56	43	99	54.90	51.80	53.51

ที่มา : โรงเรียนวัดแม่กุ่มบก

จากตารางที่ 4.2 เมื่อพิจารณารายละเอียดอัตราการศึกษาคือของเด็ก ในหมู่บ้าน ปงป่าเอื้องปรากฏว่า ในรอบสิบปีการศึกษาที่ผ่านมา เด็กนักเรียนที่จบชั้น ป.6 โรงเรียนวัดปงป่าเอื้องมีจำนวน 225 คน เป็นเด็กชาย 113 คน เด็กหญิง 112 คน ในจำนวนนี้มีเด็กที่มีโอกาสได้ศึกษาต่อทั้งหมดจำนวน 19 คน แยกเป็นเด็กชาย 12 คน เด็กหญิง 7 คน และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงที่มีโอกาสเรียนต่อในกลุ่มเดียวกันพบว่า ค่าร้อยละรวมของเด็กชายสูงกว่าค่าร้อยละรวมของเด็กหญิงเพียงเล็กน้อย นั่นคือค่าร้อยละรวมของเด็กชายมีค่าเท่ากับ 10.61 ค่าร้อยละรวมของเด็กหญิงมีค่าเท่ากับ 6.25 จากการทดสอบสมมุติฐานโดยวิธี t-test ปรากฏว่า ความแตกต่างกันของค่าร้อยละของเด็กทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

และเมื่อพิจารณาอัตราการเรียนต่อระหว่างเด็กจากสองหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน หมู่บ้านแม่กุ่มบกมีระดับการพัฒนาสูง ส่วนหมู่บ้านปงป่าเอื้องมีระดับการพัฒนาต่ำ พบว่าโอกาสในการศึกษาต่อของเด็กในหมู่บ้านแม่กุ่มบก มีอัตราการศึกษาคือสูงกว่าเด็กในหมู่บ้านปงป่าเอื้อง นั่นคือ โอกาสในการศึกษาต่อโดยรวมบ้านแม่กุ่มบก มีจำนวนมากกว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ (53.51) ซึ่งใกล้เคียงกับอัตราการเรียนต่อโดยรวมของประเทศ สำหรับบ้านปงป่าเอื้องอัตราการเรียนต่อไม่มีไม่ถึงสิบเปอร์เซ็นต์ (8.44)

จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบว่า ยังมีเด็กจำนวนมากที่อยู่ในหมู่บ้านชนบทที่ยากจน ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ส่วนใหญ่ได้ข้อสรุปที่เหมือนกันว่า เกิดจากความยากจนของครัวเรือน นอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้ว การศึกษานี้พบว่ายังมีปัจจัยอื่นที่เป็นสาเหตุให้เด็กที่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ มีสัดส่วนที่แตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน ดังจะได้อธิบายถึงในหัวข้อ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงถึงอัตราการศึกษาคือต่อของเด็กหลังจากจบชั้น ป.6 ปีการศึกษา 2524-2533
: โรงเรียนบ้านปางป่าเลื่อง

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนทั้งหมด			เด็กที่มีโอกาสศึกษาคือต่อ			อัตราการศึกษาคือต่อเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
2524	13	9	22	1	-	1	7.69	00.00	4.54
2525	11	10	21	3	1	4	27.27	10.00	19.04
2526	13	15	28	1	1	2	7.69	6.66	7.14
2527	15	10	25	1	1	2	6.66	10.00	18.00
2528	15	14	29	3	-	3	20.00	00.00	10.34
2529	12	9	21	-	-	-	00.00	00.00	00.00
2530	11	9	20	-	-	-	00.00	00.00	00.00
2531	12	9	21	-	-	-	00.00	00.00	00.00
2532	4	20	24	1	2	3	25.00	10.00	12.50
2533	7	7	14	2	2	4	28.57	28.57	28.57
รวม	113	112	225	12	7	19	10.61	6.25	8.44

ที่มา : โรงเรียนบ้านปางป่าเลื่อง

4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาคือหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเด็กรุ่นใหม่

ในปัจจุบันพ่อแม่ได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาของบุตรมากขึ้น และยินดีที่จะให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับสูง แต่ในแง่ที่ชนบทยากจนยังพบว่าเด็กจำนวนมากต้องขาดโอกาสในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว และต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานทันที เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว จากการศึกษาเฉพาะกรณีเด็กจำนวน 45 คน ในสามหมู่บ้านที่มีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน พอสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาคือของเด็กมีดังนี้

4.2.1 ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ปัจจัยทางเศรษฐกิจนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร โดยทั่วไปแล้วครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีบุตรย่อมมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงมากกว่าครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน

จากลักษณะความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านที่ทำการศึกษา พบว่ารายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนบ้านแม่กุ่มบก เท่ากับ 67,880 บาท บ้านป่าสักน้อยเท่ากับ 43,520 บาท และบ้านป่าเอื้องเท่ากับ 33,069 บาท

จากการจัดกลุ่มเด็กทั้งสามหมู่บ้าน แยกตามระดับรายได้ของครัวเรือนออกเป็นสามกลุ่ม ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.3)

บ้านแม่กุ่มบก

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะเศรษฐกิจดี มีจำนวน 5 คน เด็กในกลุ่มนี้มีโอกาสศึกษาต่อทุกคน

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีจำนวน 8 คน ในจำนวนนี้มีโอกาสศึกษาต่อ 6 คน

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน มีจำนวน 2 คน เด็กทั้งสองคนมีโอกาสศึกษาต่อ

บ้านป่าสักน้อย

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 3 คน เด็กในกลุ่มนี้มีโอกาสศึกษาต่อทุกคน

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีจำนวน 5 คน เด็กในกลุ่มนี้มีโอกาสศึกษาต่อทุกคน

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน มีจำนวน 7 คน มีเพียง 2 คนที่มีโอกาสศึกษาต่อ

บ้านปงป่าเอื้อง

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 1 คน เด็กคนนี้มีโอกาสศึกษาต่อ

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีจำนวน 11 คน เด็กทุกคนในกลุ่มนี้ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ

กลุ่มเด็กที่ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน มีจำนวน 4 คน เด็กทุกคนในกลุ่มนี้ไม่มีโอกาสศึกษาต่อเช่นกัน

ในสามหมู่บ้านที่ทำการศึกษา บ้านปงป่าเอื้องเป็นหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนที่สุด แต่ก่อนหลายครัวเรือนเคยมีอาชีพรับบริจาคทาน การไปรับบริจาคทานมักจะไปกันทั้งครอบครัว ในปัจจุบันพอจะมีหลงเหลือให้เห็นบ้าง เฉพาะงานบุญตามวัดและเป็นเด็กเล็กเท่านั้น

จากสภาพบ้านเรือนอาศัยและสภาพความเป็นอยู่ที่พบเห็นด้วยสายตาทภายนอก ประมาณ 40 กว่าหลังคาเรือนยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น บ้านเรือนอาศัยมีขนาดเล็กมาก และครัวเรือนเหล่านี้มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้างทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงระดับรายได้ของครัวเรือนแล้วปรากฏว่า ระดับรายได้ค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับระดับรายได้ของบางครัวเรือนในอีกสองหมู่บ้าน สาเหตุเกิดจากรายได้จากการรับจ้างเป็นรายได้ที่เป็นตัวเงินเห็นเด่นชัดซึ่งสามารถนำมาคำนวณได้ครบถ้วน และระดับรายได้นี้จะสูงตามจำนวนสมาชิกที่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม

ครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้างนี้จะไม่มีที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเป็นของตนเอง หากแต่จะเช่าจากผู้อื่นทำเพื่อไว้บริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ในขณะที่บางครัวเรือนออก

รับจ้างเกษตร โดยการแลกเปลี่ยนค่าแรงเป็นผลผลิตข้าว แต่ถ้าในขณะนั้นมีงานนอกภาคเกษตรเกิดขึ้น เขาจะหันไปทำงานนอกภาคเกษตรทันที ถึงแม้จะได้ค่าแรงจากการเกษตรเพิ่มขึ้นก็ตาม ปัจจุบันงานก่อสร้างในเขตภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ซบเซาลงไปมาก ประชาชนผู้ใช้แรงงานต้องตกงานเป็นระยะเวลาอันยาวนานในช่วงปีหนึ่ง ๆ เป็นเหตุให้ครัวเรือนเหล่านี้ไม่มีโอกาสเซยิบฐานะของตนเองให้สูงขึ้นได้ ถึงแม้จะมีสมาชิกจำนวนหลายคนที่หารายได้จุนเจือครอบครัวก็ตาม

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ย่อมมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อสูงกว่าเด็กในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีอาชีพไม่มั่นคง เช่นงานก่อสร้างและงานรับจ้างทั่วไป โอกาสที่เด็กจะได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้วแทบไม่มี นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายในครัวเรือนที่มีอิทธิพลต่อระดับรายได้ของครัวเรือน ที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กดังจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 4.3 แสดงกลุ่มเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง และครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนกับโอกาสการศึกษาต่อ ในสามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	จำนวนเด็ก	มีโอกาสศึกษาต่อ	ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ
บ้านแม่กุ่มบก			
1. ฐานะทางเศรษฐกิจดี	5	5	-
2. ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง	8	6	2
3. ฐานะทางเศรษฐกิจยากจน	2	2	-
รวม	15	13	2
บ้านป่าสักน้อย			
1. ฐานะทางเศรษฐกิจดี	3	3	-
2. ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง	5	5	-
3. ฐานะทางเศรษฐกิจยากจน	7	2	5
รวม	15	10	5

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

หมู่บ้าน	จำนวนเด็ก	มีโอกาสศึกษาต่อ	ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ
บ้านงป่าเอื้อง			
1. ฐานะทางเศรษฐกิจดี	1	1	-
2. ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง	10	-	10
3. ฐานะทางเศรษฐกิจยากจน	4	-	4
รวม	15	1	14

ที่มา : จากการสำรวจ

1) สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง

จะเห็นได้ว่าสถานภาพสมรสของผู้ปกครองมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อของบุตร ครึ่งเรือนใดที่อยู่ในสภาพพร้อมหน้าทั้งบิดา มารดา โอกาสที่บุตรจะได้ศึกษาต่อมีระดับสูงกว่าครึ่งเรือนที่มีบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว และสถานภาพของผู้ปกครองนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับรายได้ของครัวเรือนนั้นคือ สถานภาพ "สมรส" รายได้ของครัวเรือนจะได้มาสองทาง (Two income family) ส่วนสถานภาพ "หย่า" รายได้ของครัวเรือนจะได้มาทางเดียว (Single income family)

จากการศึกษาเฉพาะกรณีเด็กในสามหมู่บ้าน (ตารางที่ 4.4-4.6) ปรากฏว่าเด็กส่วนใหญ่ที่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อและต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน ระดับรายได้ของครัวเรือนจะต่ำและสถานภาพของผู้ปกครองตกอยู่ในสภาพ "หย่า" หรือ "หม้าย" เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีบางครัวเรือนที่เด็กมีโอกาสศึกษาต่อ แต่ก็เป็นการศึกษาในระดับที่ไม่สูงนัก ในหมู่บ้านแม่กุ่มนมีผู้ปกครองที่อยู่ในสภาพ "หย่า" เพียงรายเดียว ในหมู่บ้านป่าสักน้อยมีจำนวน 6 ราย และในหมู่บ้านงป่าเอื้องสถานภาพของผู้ปกครอง "หย่า" มีเพียงรายเดียวและผู้ปกครองเสียชีวิตทั้งคู่

บัว (นามสมมุติ: บ้านป่าสักน้อย) อายุ 13 ปี เพิ่งจบชั้น ป.6 พ่อกับแม่แยกทางกัน และต่างก็ไปแต่งงานใหม่ พ่อแยกเรือนออกจากบ้านอยู่แล้วอยู่กับภริยาใหม่ ส่วนแม่พาน้องสาว ไปอยู่กับสามีใหม่ที่ประเทศสิงคโปร์ ตั้งแต่แม่แยกทางกับพ่อ แม่เคยมาเยี่ยมครั้งเดียว และได้ ให้เงิน 500 บาท กับสร้อยคอทองคำอีกหนึ่งเส้น แม่เคยพูดว่าถ้าบัวโตขึ้นจะพาไปทำงานที่ ประเทศสิงคโปร์ด้วยกัน ซึ่งตอนนั้นบัวยังเด็กและเรียนหนังสืออยู่ พ่อบัวออกจากโรงเรียนแล้ว แม่ยังไม่ได้มาเยี่ยม ตอนนี้ถ้าแม่ชวนไปทำงานด้วย บัวเองยังตัดสินใจไม่ได้ว่าจะไปทำงาน ด้วยหรือไม่ ต้องขึ้นอยู่กับมติของพ่ออยู่แม่อยู่ด้วย เพราะตอนนี้บัวเอง เริ่มมีรายได้ จากการเย็บผ้าโหลอยู่ในหมู่บ้านประมาณเดือนละ 700-1,000 บาท รายได้นี้ได้แบ่งให้อุ้มใช้ บ้าง และได้ผ่อนตู้เย็นอีกเดือนละ 300 บาท บัวคิดว่าถ้าทำงานคล่องและเก่งกว่านี้ ก็ จะออกไปเย็บผ้าในโรงงานที่สันกำแพง ซึ่งรายได้จะดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ครูสมชายและครูกานดา (นามสมมุติ: บ้านแม่กุ่มบก) เป็นพี่น้องกันที่มีการศึกษาสูงสุด ของหมู่บ้านที่ทำการศึกษาศึกษา บิดาเป็นพ่อหลวงที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและจำนวนการถือครองที่ดิน สูงสุดของหมู่บ้านแม่กุ่มบก พ่อหลวงเป็นที่พึ่งของลูกบ้านเมื่อยามที่ลูกบ้านเดือดร้อนเสมอ และ ได้อบรมสั่งสอนบุตรให้เห็นความสำคัญของการศึกษา เมื่อจบการศึกษามาบังคับจากโรงเรียน ในหมู่บ้านแล้ว พ่อหลวงได้ส่งบุตรจำนวนสามคนเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาในตัวเมือง เชียงใหม่ และศึกษาจนจบปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐทั้งสามคน สองในสามคนนี้คือครู

สมชายและครูกานดา หลังจากรับราชการแล้วทั้งสองคนนี้ได้มีโอกาสศึกษาต่อระดับปริญญาโท

ครูสมชายและครูกานดา เป็นบุคคลที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูง ซึ่งผู้ปกครองเด็กใน หมู่บ้านนี้มักจะกล่าวถึงเสมอ เพื่อให้บุตรธิดาได้นำไปเป็นแบบอย่างของการศึกษาต่อไปในอนาคต

2) ขนาดการถือครองที่ดิน

ในครัวเรือนที่มีอัตราการถือครองที่ดินจำนวนมาก เด็กย่อมมีโอกาสได้รับการศึกษา สูงกว่าครัวเรือนที่มีอัตราการถือครองที่ดินต่ำ ซึ่งในแต่ก่อนครัวเรือนใดมีจำนวนการถือครองที่ ดินมากเด็กจะไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อในระดับสูงได้ เพราะความต้องการแรงงานเกษตร มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับจำนวนที่ดิน แต่ในปัจจุบันนี้จะ เป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม เนื่องจากได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในทางเกษตรมากขึ้น และมีการเอาวันหรือลงแขกน้อยลง

แต่จะเป็นลักษณะการจ้างด้วยเงินสด ในบางครั้ง ไร่หรือที่รายจ่ายทางด้านการศึกษาของบุตรสูง ผู้ปกครองก็ยินยอมที่จะขายที่ดินบางส่วนเพื่อแลกกับการศึกษาที่สูงขึ้นของบุตร

แต่เดิมการเกษตรยังไม่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ แรงงานเด็กจึงมีความสำคัญต่อครัวเรือนมาก เด็กสามารถช่วยเลี้ยงวัว ควาย ต้อนหรือแม้แต่การเกี่ยวข้าว เมื่อเครื่องทุ่นแรงการเกษตรได้พัฒนาขึ้น แรงงานเด็กไม่มีความสำคัญอีกต่อไป ประกอบกับผู้ปกครองเห็นว่าการทำนาเป็นเรื่องทุกข์ยาก ทำให้แรงงานประอะเปื้อน ฝังตำดูแล้วไม่สวยงาม จึงได้หันมาสนับสนุนให้บุตรได้ทำงานที่มีรายได้ประจำ ดังคำกล่าวที่ว่า "แข่งบ่ตกนา ขาบ่ตกเตียง"

จากตารางที่ (4.4-4.6) พบว่าการถือครองที่ดินหรือจำนวนที่ดินในการเพาะปลูกของครัวเรือนในบ้านแม่กุ่มสูงกว่าหมู่บ้านอื่นมีเพียง 4 ครัวเรือนเท่านั้นที่ไม่ได้ทำการเกษตร ด้งครัวเรือนของเด็กหญิงกอง บิดา-มารดามีอาชีพเป็นครู ส่วนครัวเรือนของเด็กหญิงจจร บิดา-มารดาไม่มีที่ดินทำการเพาะปลูกเป็นของตนเอง โดยอาศัยที่ดินของปู่-ย่าประมาณ 20 ไร่ ครัวเรือนของเด็กชายจัน บิดามีอาชีพแกะสลักไม้ มารดามีอาชีพขายประกัน ส่วนครัวเรือนของเด็กชายณัฐ บิดา-มารดาไม่เคยทำนามาตั้งแต่เด็ก (เรียนจบ ปวส.) ปัจจุบันมีหน้าที่ควบคุมงานก่อสร้างอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ในบางครัวเรือนมีที่ดินในการเพาะปลูกจำนวนมาก แต่ระดับรายได้ของครัวเรือนกลับอยู่ในระดับต่ำ ดังกรณีครัวเรือนเด็กหญิงผา ซึ่งทำนาเพียง 4 ไร่ ที่เหลือให้เกษตรกรรายอื่นเช่าทำจำนวน 10 ไร่

ในบ้านป่าสักน้อยพบว่า จำนวนการถือครองที่ดินน้อยกว่าบ้านแม่กุ่มก และประชากรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำการเพาะปลูกเป็นของตนเอง ต้องเช่าจากผู้อื่น หรือทำการเพาะปลูกในที่ดินของบรรพบุรุษที่ยัง ไม่ได้แบ่งให้ลูกหลาน การทำนาจะเป็นการทำด้วยกันเป็นระบบครัวเรือน

สำหรับบ้านป่าเอื้อง ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเป็นของตนเอง ในรายที่ ต้องเช่ามาจากผู้อื่นนั้น เป็นเพียงการเช่าเพื่อปลูกข้าวไว้บริโภคเท่านั้น ในปัจจุบันเจ้าของที่นาต้องประสบกับปัญหาการหาผู้เช่าไม่ได้ เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่ถูกรอครอบครองโดยนักธุรกิจจากเมืองเชียงใหม่ ความผูกพันระหว่างเจ้าของที่นากับผู้เช่าจึงมีน้อย

3) ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ปกครอง

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับ

โอกาสในการศึกษาต่อและความก้าวหน้าของบุตรในอนาคต เด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ และค้าขาย จะมีโอกาสรับการศึกษาในระดับสูงกว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพอื่น (ตารางที่ 4.4 -4.6) จากการศึกษาในครั้งนี้จะเห็นได้ว่า เด็กที่ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่ยังเยาว์วัย จะเป็นเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง ซึ่งพบมากในบ้านป่าเอื้อง เด็กจะติดตามผู้ปกครองหรือญาติไปทำงานก่อสร้าง หรือบางรายเป็นลูกมือพ่อที่เป็นช่างไม้ แต่ปรากฏว่าทั้งเด็กหญิงและเด็กชายหลายรายที่เคยทำงานก่อสร้างมาก่อน ได้หันไปวาดภาพลงพืด เย็บผ้า เพราะงานเหล่านี้เป็นงานที่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี สำหรับผู้ปกครองเด็กที่มีอาชีพหลักเกษตรกรรมนั้น ถ้าพึ่งจะอาศัยรายได้จากผลผลิตเกษตรอย่างเดียว เห็นจะไม่เพียงพอสำหรับส่งลูกเรียนต่อได้ ยังจะต้องหาอาชีพรองทำในช่วงว่างงานหลังจากการทำนา ซึ่งได้แก่งานหัตถกรรมและงานรับจ้างทั่วไป

ตารางที่ 4.4 แสดงถึงระดับรายได้ อาชีพ สถานภาพของครัวเรือน และจำนวนที่ดินเพาะปลูกของ
ครัวเรือนเด็กที่ศึกษา : บ้านแม่กึ่งบก

ลำดับ ที่	ชื่อ	ระดับ รายได้	อาชีพ		สถานภาพ ของ ผู้ปกครอง	จำนวนที่ดินเพาะปลูก (ไร่)	
			บิดา	มารดา		เป็นเจ้าของ	เช่าผู้อื่นทำ
1	ด.ญ. กอง	186,840	รับราชการ	รับราชการ	สมรส	-	-
2	ด.ญ. ขจร	114,000	รัฐวิสาหกิจ	ค้าขาย	สมรส	-	-
3	ด.ช. คำ	107,000	เกษตรกร ค้าขาย	เกษตรกร ค้าขาย	สมรส	3	-
4	ด.ช. จัน	99,000	แกะสลัก	ขายประกัน ถักไหมพรม	สมรส	9	-
5	ด.ช. น้ำ	93,420	เกษตรกร รับจ้าง	เกษตรกร ทอผ้า	สมรส	5	-
6	ด.ช. เขย	59,800	เกษตรกร ค้าวัว	เกษตรกร เปียกหมวก	สมรส	4	-
7	ด.ช. ด้รู	54,000	คุมงานก่อสร้าง	แม่บ้าน	สมรส	-	-
8	ด.ญ. ดา	52,900	เกษตรกร ช่างไม้	แม่บ้าน	สมรส	10	-
9	ด.ญ. เตย	48,200	เกษตรกร	เกษตรกร ตัดเสื้อ	สมรส	4	10
10	ด.ช. ทอง	46,500	เกษตรกร	เกษตรกร เย็บผ้า	สมรส	15	-
11	ด.ญ. ธาว	43,200	เกษตรกร รับจ้าง	เกษตรกร ทอผ้า	สมรส	5	-
12	ด.ญ. นวล	38,400	เกษตรกร	เกษตรกร	สมรส	6	-
13	ด.ช. บุญ	33,520	เกษตรกร	ขายอาหาร	สมรส	4	-
14	ด.ช. ปอน	27,250	เกษตรกร	เกษตรกร	สมรส	5	-
15	ด.ญ. ผา	14,180	-	เกษตรกร เย็บผ้า รับจ้างทั่วไป	หย่า	14	-

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเท่ากับ 67,880 บาทต่อปี

ตารางที่ 4.5 แสดงถึงระดับรายได้ อาชีพ สถานภาพของครัวเรือน และจำนวนที่ดินเพาะปลูกของ
ครัวเรือนเด็กที่ศึกษา : บ้านป่าสักน้อย

ลำดับ ที่	ชื่อ	ระดับ รายได้	อาชีพ		สถานภาพ ของ ผู้ปกครอง	จำนวนที่ดินเพาะปลูก (ไร่)	
			บิดา	มารดา		เป็นเจ้าของ	เช่าผู้อื่นทำ
1	ด.ญ.แก้ว	135,760	รับจ้างทั่วไป	เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย หัตถกรรม	สมรส	-	-
2	ด.ญ.ขวัญ	87,000	หัตถกรรม- แผนโบราณ	หัตถกรรม ค้าขาย	สมรส	-	-
3	ด.ช.คม	70,000	เกษตรกร นายหน้า	เย็บผ้า	สมรส	8	-
4	ด.ช.จอน	60,840	เกษตรกร	เกษตรกร	สมรส	2	-
5	ด.ญ. โฉม	48,000	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร หัตถกรรม	สมรส	-	-
6	ด.ญ. ชบา	46,500	เกษตรกร ลูกจ้าง ขายข้าว	เกษตรกร เย็บผ้า	สมรส	3	-
7	ด.ญ.ดาว	39,600	รับจ้างทั่วไป	-	หย่า	-	-
8	ด.ญ. ต่าย	36,000	เกษตรกร	เกษตรกร	สมรส	7	-
9	ด.ช. ถนอม	23,100	-	รับจ้างทั่วไป	หย่า	-	-
10	ด.ญ. ทราญ	20,600	เกษตรกร	เกษตรกร หัตถกรรม	สมรส	5	-

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ระดับรายได้	อาชีพ		สถานภาพของ ผู้ปกครอง	จำนวนที่ดินเพาะปลูก (ไร่)	
			บิดา	มารดา		เป็นเจ้าของ	เช่าผู้อื่นทำ
11	ด.ญ. ธนา	19,600	-	รับจ้างทั่วไป	หย่า	-	-
12	ด.ญ. นก	19,200	-	แม่บ้าน	หม้าย	-	-
13	ด.ญ. บัว	17,400	จักสาน	จักสาน	หย่า	-	-
14	ด.ช. เบ็ญ	15,200	-	เกษตรกร ค้าขาย	หย่า	5	-
15	ด.ญ. ผ่อง	14,000	รับจ้าง	รับจ้าง	สมรส	-	-

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเท่ากับ 43,520 บาทต่อปี

ตารางที่ 4.6 แสดงถึงระดับรายได้ อาชีพ สถานภาพของครัวเรือน และจำนวนที่ดินเพาะปลูกของ
ครัวเรือนเด็กที่ศึกษา : บ้านปงป่าเอื้อง

ลำดับ ที่	ชื่อ	ระดับ รายได้	อาชีพ		สถานภาพ ของ ผู้ปกครอง	จำนวนที่ดินเพาะปลูก (ไร่)	
			บิดา	มารดา		เป็นเจ้าของ	เช่าผู้อื่นทำ
1	ด.ช. กาน	47,280	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
2	ด.ญ. เขม	46,230	ช่างซ่อมพื้ผนังติด	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
3	ด.ญ. คอย	44,980	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	เสียชีวิต	-	-
*4	ด.ญ. งาม	44,000	เกษตร รับจ้างทั่วไป	เกษตร	สมรส	20	-
5	ด.ญ. ใจ	42,380	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
6	ด.ญ. ฉลาด	40,853	ก่อสร้าง, เกษตร	ก่อสร้าง	สมรส	-	8
7	ด.ญ. ชม	37,240	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
8	ด.ญ. ชอน	36,920	ก่อสร้าง	แม่บ้าน	สมรส	-	-
9	ด.ช. นพ	35,440	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
10	ด.ช. บัน	34,850	ก่อสร้าง, เกษตร	แม่บ้าน	สมรส	2	-
11	ด.ช. ปาน	34,320	ช่างเหมาก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
12	ด.ช. ผิน	29,640	ก่อสร้าง เกษตร	ก่อสร้าง เกษตร	สมรส	-	6
13	ด.ญ. ผิน	26,000	ก่อสร้าง	ก่อสร้าง	สมรส	-	-
14	ด.ญ. มา	20,200	1 (พี่ชาย)	แม่บ้าน	สมรส	-	-
15	ด.ญ. ยะ	12,480	-	ก่อสร้าง	หย่า	-	-

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเท่ากับ 33,069 บาทต่อปี

4.2.2 ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้าน

ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้าน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อโอกาสในการศึกษาต่อของเด็กในแต่ละหมู่บ้าน ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด กล่าวคือในสังคมใดที่มีผู้ที่จบการศึกษาหรือผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับสูงจำนวนมาก หรือ การได้พบเห็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาสูงแล้วมีงานทำที่ดี และมีความเป็นอยู่ในสังคมที่แตกต่างไปจากสภาพชนบท ย่อมมีผลต่อความต้องการหรือความใฝ่ฝันของเด็กในอันที่จะศึกษาต่อ จากคำกล่าวของเด็กหญิงคนหนึ่งว่า "คนที่เรียนหนังสือเป็นคนมีเกรต" ซึ่งเกรตในความหมายนี้แสดงถึงระดับความเป็นอยู่และฐานะในสังคม ผู้ปกครองบางคนยอมลงทุนขายเรือยกสวนไรราน่าเพื่อส่งลูกเรียนในระดับสูง ๆ เพราะเชื่อว่าการศึกษาสูง ๆ จะช่วยเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนให้สูงขึ้น โดยเป็นบันไดก้าวไปสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี มีเงินเดือนสูง ๆ ต่อไป

ตารางที่ 4.7 แสดงถึงระดับการศึกษาของประชากรของบ้านแม่กุ่มบก อำเภอสันป่าตอง ปีการศึกษา 2534 ปรากฏว่าการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีเด็กทั้งหมดที่อยู่ในเกณฑ์นี้จำนวน 73 คน ทุกคนเข้าโรงเรียนและเมื่อพิจารณาระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาต่อในอัตราที่ลดลงตามลำดับ

ระดับการศึกษาสูงสุดของประชากรในหมู่บ้านแม่กุ่มบกอยู่ในระดับปริญญาโท กล่าวคือมีผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทจำนวน 3 คน สองในสามคนนี้เป็นบุตรของอดีตพ่อหลวงซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเช่นกัน ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีจำนวน 12 คน ผู้ที่จบการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ หลายครัวเรือนในหมู่บ้านนี้หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ

ตารางที่ 4.7 แสดงถึงอายุ ระดับการศึกษา จำนวนประชากรในแต่ละระดับการศึกษา และจำนวนผู้ที่กำลังศึกษาในแต่ละระดับ ของปีการศึกษา 2534 : บ้านแม่กุ่มบก

อายุ	ระดับการศึกษา	จำนวนประชากร ในวัยเดียวกัน		รวม	จำนวนผู้ที่กำลัง ศึกษา		รวม	ค่าร้อยละ ของจำนวน ผู้ที่กำลัง- ศึกษา
		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง		
6-12	ประถมศึกษา	39	34	73	39	34	73	100.00
13-15	มัธยมศึกษาตอนต้น	16	15	31	13	13	26	83.87
16-18	มัธยมศึกษาตอนปลาย ถึง ปวช.	18	15	33	15	7	22	66.66
19-22	อนุปริญญา-ปริญญาตรี	31	32	63	11	10	21	33.33

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.8 แสดงถึงอายุ ระดับการศึกษา จำนวนประชากรในแต่ละระดับการศึกษา และ จำนวนผู้ที่กำลังศึกษาในแต่ละระดับ ของปีการศึกษา 2534 : บ้านป่าสักน้อย

อายุ	ระดับการศึกษา	จำนวนประชากร ในวัยเดียวกัน		รวม	จำนวนผู้ที่กำลัง ศึกษา		รวม	ค่าร้อยละ ของจำนวน ผู้ที่กำลัง- ศึกษา
		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง		
6-12	ประถมศึกษา	47	34	81	46	34	80	98.77
13-15	มัธยมศึกษาตอนต้น	19	16	35	4	14	18	51.43
16-18	มัธยมศึกษาตอนปลาย ถึง ปวช.	16	15	31	10	2	12	38.71
19-22	อนุปริญญา-ปริญญาตรี	28	31	59	3	3	5	8.47

ที่มา : จากการสำรวจ

จากตารางที่ 4.8 แสดงถึงระดับการศึกษาของประชากรของบ้านป่าสักน้อย เมื่อปีการศึกษา 2534 มีเด็กที่อยู่ในวัยการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 81 คน มีเด็กชายเพียงคนเดียวที่ไม่ได้เข้าเรียน เนื่องจากมีความพิการทางร่างกาย สำหรับการศึกษที่สูงขึ้นปรากฏว่ามีผู้ที่มีโอกาสศึกษาต่อในอัตราที่ลดลงตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 แสดงถึงอายุ ระดับการศึกษา จำนวนประชากรในแต่ละระดับการศึกษา และจำนวนผู้ที่กำลังศึกษาในแต่ละระดับของปีการศึกษา 2534 : บ้านป่าเอื้อง

อายุ	ระดับการศึกษา	จำนวนประชากร ในวัยเดียวกัน		รวม	จำนวนผู้ที่กำลัง ศึกษา		รวม	ค่าร้อยละ ของจำนวน ผู้ที่กำลัง ศึกษา
		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง		
6-12	ประถมศึกษา	32	38	70	30	36	66	94.28
13-15	มัธยมศึกษาตอนต้น	16	14	30	1	1	2	6.66
16-18	มัธยมศึกษาตอนปลาย ถึง ปวช.	18	15	33	-	1	1	3.03
19-22	อนุปริญญา-ปริญญาตรี	29	31	60	-	1	1	1.66

ที่มา : จากการสำรวจ

จากตารางที่ 4.9 แสดงถึงระดับการศึกษาของประชากรของ หมู่บ้านป่าเอื้อง อำเภอสันกำแพง เมื่อปีการศึกษา 2534 มีเด็กที่อยู่ในเกณฑ์ เข้าโรงเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับหรือชั้นประถมศึกษาจำนวน 70 คน ในจำนวนนี้มีเด็ก 4 คนที่ไม่สามารถเรียนหนังสือได้เนื่องจากการพิการทางร่างกายและสมอง โดยกำเนิด ส่วนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นปรากฏว่ามีผู้ที่กำลังศึกษาต่อจำนวนน้อยมาก กล่าวคือการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีผู้ที่กำลังศึกษาอยู่จำนวน 2 คน การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีจำนวน 1 คน (บุตรของพ่อ-หลวงคนปัจจุบัน) ส่วนการศึกษาระดับสูงสุดของหมู่บ้านมีเพียงคนเดียว ปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับ ปวส. ชั้นปีที่ 3

จำนวนผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงสุดของหมู่บ้านป่าเอื้อง มีเพียง 2 คน เท่านั้น คนหนึ่งทำมาค้าขายอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนอีกคนหนึ่ง เป็นลูกจ้างบริษัทในเมืองเชียงใหม่ เป็นที่นำ

สังเกตว่า ในหมู่บ้านนี้ไม่มีครัวเรือนใดที่ประกอบอาชีพเป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจเลย ภาพพจน์เหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการเด็กเห็นว่าการศึกษาคือการลงทุนที่สูญเปล่าและเสียเวลา และเมื่อเปรียบเทียบอัตราการศึกษาต่อในแต่ละระดับการศึกษาระหว่าง บ้านแม่กุ่มบก บ้านป่าสักน้อย และบ้านปางป่าเอื้องแล้วพบว่า อัตราในการศึกษาต่อของเด็กมีความแตกต่างกันตามระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน นั่นคือในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า ระดับการศึกษาของประชากรจะอยู่ในระดับการศึกษาที่สูง ๆ มากกว่าในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำ

เมื่อพิจารณาปัจจัย ที่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของเด็กชนบทนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็กมากที่สุด ซึ่งเมื่อพิจารณาสวนประกอบภายในครัวเรือนของเด็กแต่ละรายโดยละเอียดแล้ว พบว่ายังมีปัจจัยที่มีผลกระทบโดยตรงต่อระดับรายได้ของครัวเรือน เช่น สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง ขนาดการถือครองที่ดิน และลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ปกครอง

การเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีสภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน มีผลทำให้การศึกษาทรานส์เกินกว่า ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้าน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อการศึกษาต่อของเด็กด้วย

4.3 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของ เด็กชนบท

การจะพิจารณาว่าการศึกษาเป็นการบริโภคหรือการลงทุนนั้น ในทางเศรษฐศาสตร์ แล้ว เป็นได้ทั้งสองกรณี ซึ่งขึ้นอยู่กับแง่มุมที่จะพิจารณา ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าการศึกษาที่ดี การฝึกอบรมที่ดี หรือแม้แต่ปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจถือได้ว่าเป็นสาเหตุแห่งการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตของทุนมนุษย์ที่ดีนั้น อาจถือได้ว่าเป็นการบริโภคของบุคคลก็ได้ หรืออาจจะถือได้ว่าเป็นการลงทุนทั้งของส่วนบุคคลและส่วนสังคมก็ได้ แต่ผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะในฐานะที่เป็นการบริโภคหรือในฐานะที่เป็นการลงทุนจะแตกต่างกันไปอย่างเห็นได้ชัด ในแนวความคิดของเคนส์(อ้างไว้ใน เศรษฐศาสตร์ : ทรัพยากรมนุษย์และกำลังคน โดย เทียนฉาย กิระนันท์) แล้ว อาจพิจารณาได้ไม่ยากกว่ารายจ่ายเพื่อการศึกษา นั้น เป็นรายจ่ายบริโภคหรือรายจ่ายเพื่อการลงทุน กล่าวคือถ้าหน่วยครัวเรือนพิจารณาสิ่งบุตรของตนเข้ารับ (บริการทาง) การศึกษาเพื่อหวังจะให้บุตรของตนมีการศึกษาและตนจะได้ชื่นชมและลืหน้าช่าวบ้านได้ เมื่อบุตรของตนมีการศึกษา หรือหนูด่าง ๆ ว่าการศึกษาในกรณีนี้จะทำให้ได้รับอรรถประโยชน์ตอบแทน การศึกษาในแง่นี้จึงเป็นเรื่องของการบริโภค (คือ รายจ่ายนั้นเป็นรายจ่ายของหน่วยครัวเรือน หรืออาจจะจ่ายโดยรัฐบาลที่แทนครัวเรือน โดยจ่ายจากเงินภาษีอากรที่รัฐบาลเก็บมาได้จากหน่วยครัวเรือนนั่นเอง) การศึกษาในภาคบังคับจึงเป็นการบริโภค และในทำนองตรงกันข้าม การฝึกอบรมระหว่างกาปฏิบัติงาน จึงนับว่าเป็นการลงทุนเพราะเป็นรายจ่ายที่จ่ายโดยหน่วยธุรกิจ

ในการศึกษานี้ได้ยึดตามแนวความคิดของ เคนส์ที่ว่า การศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับเป็นการบริโภค ส่วนการศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับให้ถือได้ว่าเป็นการลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือน โดยมีความคิดที่ว่าคนเราลงทุนลงแรงศึกษาแล้ว เรียนทุกวันนี้เพื่อให้มีรายได้สูงสุด เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไปในอนาคต การศึกษาเรื่องการลงทุนและค่าใช้จ่ายในการศึกษานี้มีสมมุติฐานว่า ครัวเรือนจะลงทุนการศึกษาให้แก่ลูกชายมากกว่าลูกหญิงด้วยเหตุผลดังนี้

- ลูกหญิงมักออกมาทำงานเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่
- ลูกหญิงไม่ใช่หัวหน้าครัวเรือนในอนาคต
- ลูกหญิงไปเรียนไกลบ้านลำบาก

แต่ก่อนครัวเรือนในชนบทยังไม่เห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรหญิง ไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือในระดับสูง ผู้หญิงมีหน้าที่เพียงดูแลบ้าน อบรมสั่งสอนบุตร และปรนนิบัติสามีเท่านั้น สามีเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่จะต้องทำงานหารายได้ แต่ปัจจุบันแนวความคิดในเรื่องการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของเศรษฐกิจและสังคม การศึกษามีความสำคัญในการประกอบอาชีพในอนาคต การศึกษาทำให้คนมีงานทำที่ดี ทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายและมีรายได้ที่มั่นคง ซึ่งต่างจากการประกอบอาชีพในทางเกษตรที่ต้องพึ่งธรรมชาติและกลไกของตลาด

สตรีเริ่มมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพของสตรี หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสตรี (หย่า, หม้าย) หลายคนกล่าวว่าต้องการที่จะให้บุตรได้มีโอกาสศึกษาถึงขั้นสูงสุดเท่าที่เด็กจะเรียนได้ โดยเฉพาะบุตรหญิง เพราะเมื่อผู้หญิงแต่งงานแยกครัวเรือนไปอยู่ต่างหากแล้ว ชายผู้เป็นสามีจะได้ไม่ถูกหรือดูหมิ่นเอาได้ว่า คอยแต่จะพึ่งรายได้จากสามีเพียงฝ่ายเดียว สามี-ภริยาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ เมื่อมีอันต้องแยกทางกันอันเนื่องมาจากการหย่าหรือการเสียชีวิตของสามีก็ตาม ฝ่ายหญิงก็ยังมีโอกาสที่จะเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้

4.3.1 ประเภทของค่าใช้จ่ายในการศึกษา

ค่าใช้จ่ายในการศึกษาถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการเลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ และเป็นรายจ่ายที่สำคัญของครัวเรือน บิดา-มารดาสามารถที่จะตัดสินใจได้ว่า ความยากลำบากในการหารายได้เพื่อจะส่งให้บุตรได้เรียนถึงระดับการศึกษาชั้นใด และมีกำลังความสามารถส่งให้เรียนได้จำนวนกี่คน การที่บิดา-มารดาต้องการให้บุตรได้ศึกษาแล้วเรียนในระดับสูงได้นั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เนื่องจากค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาเฉลี่ยต่อคนจะแตกต่างกันตามระดับการศึกษา กล่าวคือยิ่งเรียนในระดับสูงค่าใช้จ่ายก็จะสูงตามไปด้วย และค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาเอกชนจะสูงกว่าค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาที่เป็นของรัฐ

การศึกษาถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กนี้เป็นการศึกษาถึงค่าใช้จ่ายของการศึกษาในระบบ(Formal Education) โดยเฉลี่ยต่อคนต่อเทอมตามระดับการศึกษา ซึ่งค่าใช้จ่ายที่

สำคัญในการศึกษาของเด็กที่ทำการศึกษานอกระบบ ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ ค่าเครื่องแบบ ชุดพลศึกษา ชุดกิจกรรม ค่าอาหาร ค่าพาหนะ และค่าอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการเรียน

ตารางที่ 4.10 แสดงถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กจากสามหมู่บ้าน จากการศึกษาเฉพาะกรณีเด็กบ้านแม่กุ่มบกจำนวน 15 ราย มีเด็กเพียง 2 รายเท่านั้นที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษามาครบชั้นแล้ว สำหรับเด็กที่มีโอกาสศึกษาต่อส่วนใหญ่แล้ว จะศึกษาในโรงเรียนของรัฐ

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของเด็กต่อคนต่อเทอมเฉลี่ยคนละ 6,459 บาท และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วปรากฏว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าอาหารเป็นค่าใช้จ่ายสูงสุดคือร้อยละ 33.8 ค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเสื้อผ้า ซึ่งได้แก่ค่าเครื่องแบบ ชุดพลศึกษาและชุดกิจกรรมในแต่ละประเภทที่เด็กเลือก ค่าพาหนะ ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่นและค่าหนังสือแบบเรียน ค่าร้อยละเท่ากับ 22.5 17.8 10.2 8.6 และ 7.1 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กต่อคนในเทอมหนึ่ง ๆ นั้น จะมีความแตกต่างกันน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในหมู่บ้านเดียวกัน และที่อยู่ในโรงเรียนเดียวกัน (ตารางที่ 2-3 ในภาคผนวก)

ในสังคมชนบทเป็นสังคมที่มีการติดต่อกันในทุก ๆ เรื่อง และมักจะลอกเลียนแบบอย่างของการอุปโภค-บริโภค เช่นการจ่ายค่าอาหารประจำวันให้เด็กและจำนวนชุดของเครื่องแบบนักเรียน เป็นต้น

ตารางที่ 4.10 แสดงถึงประเภทของค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กระหว่างสามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	ค่า เล่าเรียน	ค่าหนังสือ แบบเรียน	ค่าเครื่องแบบ ชุดนละ ชุดกิจกรรม	ค่า อาหาร	ค่า พาหนะ	ค่า อุปกรณ์ อื่นๆ	รวม (บาท)
บ้านแม่กึ่งบก (บาท/เทอม)							
ค่าเฉลี่ย	660	463	1,008	2,150	1,149	541	6,459
ค่าร้อยละ ของค่าใช้จ่าย- จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	10.2	7.1	22.5	33.8	17.8	8.6	100
บ้านป่าสักน้อย (บาท/เทอม)							
ค่าเฉลี่ย	700	340	1,035	2,112	1,096	480	5,763
ค่าร้อยละ ของค่าใช้จ่าย- จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	12.1	5.9	18.0	36.7	19.0	8.3	100
บ้านปางป่าเลื่อง (บาท/เทอม)							
ค่าเฉลี่ย	700	500	1,200	1,760	960	400	5,520
ค่าร้อยละ ของค่าใช้จ่าย- จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	12.68	9.06	21.74	31.88	17.39	7.25	100

ที่มา : จากการคำนวณ

จากการศึกษาเฉพาะกรณีเด็กจำนวน 15 รายของหมู่บ้านป่าสักน้อย พบว่ามีเด็กเพียง 5 รายที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว สำหรับเด็กที่มีโอกาสเรียนต่อทุกคนเรียนในโรงเรียนของรัฐ

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของเด็กต่อคนต่อเทอมเฉลี่ยคนละ 5,763 บาท และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วปรากฏว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าอาหารเป็นค่าใช้จ่ายสูงสุดคือร้อยละ 36.7 ส่วนค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะ ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่นและค่าหนังสือแบบเรียน ค่าร้อยละมีค่าเท่ากับ 19.0 18.0 12.1 8.3 และ 5.9 ตามลำดับ

จากจำนวนเด็กสิบรายที่มีโอกาสศึกษาต่อนี้ มีเด็กสามรายที่เข้าไปเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ จึงเป็นสาเหตุทำให้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าอาหาร ค่าพาหนะมีค่าสูงกว่าค่าใช้จ่ายของเด็กในบ้านแม่กุ่มบก จากสภาพความยากจนทำให้เด็กบางคนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะได้มีโอกาสเรียนต่อเหมือนกับเด็กรายอื่น ดังกรณีของ เด็กชายจอน ซึ่งเป็นเด็กคนเดียวในหมู่บ้านที่ต้องเดินทางไปโรงเรียนโดยรถจักรยาน เด็กจะนำอาหารจากบ้านไปรับประทานในมื้อกลางวันด้วย ผู้ปกครองจ่ายค่าอาหารให้เพียงวันละ 5 บาท เท่านั้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้ปกครองเด็กในหมู่บ้านเดียวกันนี้จะจ่ายค่าอาหารให้บุตรคนละ 10 บาทต่อวัน แต่ถ้าเป็นเด็กที่ต้องเดินทางไปเรียนในตัวเมือง ผู้ปกครองต้องจ่ายในอัตราที่สูงขึ้นคือจ่ายวันละ 15-20 บาทต่อวัน สำหรับหนังสือและเครื่องแต่งกายต่าง ๆ นั้นเด็กในครัวเรือนที่ยากจนจะขอรับจากรุ่นพี่ ญาติ หรือจากเพื่อนบ้าน

จากการสำรวจประชากรเด็กในหมู่บ้านบงป่าเอื้อง ปรากฏว่ามีเด็กเพียง 2 รายเท่านั้นที่มีโอกาสศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของรัฐ เด็กหญิงงาม อายุ 12 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนประจำอำเภอสันกำแพง เด็กอยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน กล่าวคือครัวเรือนของเด็กหญิงงามไม่มีที่ดินเพื่อการเพาะปลูกที่เป็นของตนเองจำนวน 20 ไร่เศษ เป็นครัวเรือนที่มีที่ดินสูงสุดของหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีกิจการโรงสีขนาดเล็กที่คอยบริการให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย ครัวเรือนนี้มีพี่น้องรวมกัน 3 คน สำหรับน้องสาวอีก 2 คน ผู้ปกครองกล่าวว่า จะให้ศึกษาต่อในระดับสูงเท่าที่ความสามารถเด็กจะเรียนได้ ส่วนเด็ก

อีกรายหนึ่งที่มีโอกาสเรียนต่อนั้นคือเด็กชายชยัน ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนประจำอำเภอสันกำแพง ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเด็กรายนี้ อยู่ในชั้นปานกลาง เด็กชายชยันได้ไปพักอาศัยอยู่กับญาตินอกหมู่บ้าน และจะกลับบ้านในช่วงวันหยุดเท่านั้น

สำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กหญิงงาม ปรากฏว่าไม่แตกต่างจากเด็กรายอื่นนัก นั่นคือค่าใช้จ่าย 5,520 บาทต่อเทอม แยกเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเล่าเรียน 700 บาท ค่าหนังสือแบบเรียน 500 บาท ค่าเครื่องแต่งกาย ซึ่งได้แก่ เครื่องแบบนักเรียน และชุดกิจกรรมต่าง ๆ ประมาณ 1,200 บาท ค่าอาหาร 1,760 บาท ค่าพาหนะ 960 บาท และค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเรียนอีกประมาณ 400 บาท

4.3.2 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาระหว่างกลุ่มเด็กชายและกลุ่มเด็กหญิง

เมื่อแยกเด็กออกเป็นกลุ่มเด็กชายและกลุ่มเด็กหญิง ปรากฏว่าเด็กจากบ้านแม่กุ่มบก (ตารางที่ 4 ภาคผนวก) ที่มีโอกาสเรียนต่อหลังจากจบชั้นป.6 แล้วจำนวน 13 ราย เป็นเด็กชาย 7 คน เด็กหญิง 6 คน และเด็กหญิงสองในหกคนนี้เรียนในโรงเรียนของเอกชน

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของกลุ่มเด็กชายต่อคนต่อเทอมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 6,281 บาท (ตารางที่ 4.11) และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วค่าใช้จ่ายสูงสุดได้แก่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเท่ากับ 34.0 ส่วนค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ค่าใช้จ่ายด้านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ค่าพาหนะ ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ และค่าหนังสือแบบเรียน ซึ่งมีค่าร้อยละเท่ากับ 23.2 16.8 10.3 8.6 และ 7.1 ตามลำดับ

ส่วนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของกลุ่มเด็กหญิงต่อคนต่อเทอม โดยเฉลี่ยเท่ากับ 6,771 บาท และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้ว ค่าใช้จ่ายสูงสุดได้แก่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเท่ากับ 33.4 ส่วนค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ค่าใช้จ่ายด้านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ค่าพาหนะ ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ และค่าหนังสือ ซึ่งมีค่าร้อยละเท่ากับ 21.4 19.5 10.0 8.5 และ 7.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 แสดงถึงประเภทของค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็ก แยกตามกลุ่มเด็กชาย และกลุ่มเด็กหญิง : บ้านแม่กุ่มบก

หมู่บ้าน	ค่า เล่าเรียน	ค่านั่งลือ- แบบเรียน	ค่าเครื่องแบบ ชุดพละ และ ชุดกิจกรรม	ค่า อาหาร	ค่า พาหนะ	ค่า อุปกรณ์ อื่น ๆ	รวม (บาท)
กลุ่มเด็กชาย (รร.รัฐบาล)							
ค่าเฉลี่ย	648.5	448.5	1,454.2	2,137.1	1,051.4	541.4	6,281
ค่าร้อยละของค่า ใช้จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	10.3	7.1	23.2	34.0	16.8	8.6	100
กลุ่มเด็กหญิง (รร.รัฐบาล)							
ค่าเฉลี่ย	680	487.5	1,450	2,259	1,320	575	6,771
ค่าร้อยละของค่า ใช้จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	10.0	7.2	21.4	33.4	19.5	8.5	100
กลุ่มเด็กหญิง (รร.เอกชน)							
ค่าเฉลี่ย	4,700	750	1,550	3,960	2,260	900	14,120
ค่าร้อยละของค่า ใช้จ่ายในการ ศึกษาทั้งหมด	33.3	5.3	10.9	28.1	16.0	6.4	100

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : ไม่มีเด็กชายที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชน

กรณีเด็กศึกษาในโรงเรียนเอกชน ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของเด็กต่อคนต่อเทอมค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่เข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนแล้วพบว่า มีรายได้สูง เป็นลำดับหนึ่งและสองของกลุ่มเด็กที่ทำการศึกษ ผู้ปกครองของเด็กสองรายนี้ทำงานรัฐวิสาหกิจและรับราชการ ซึ่งค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของบุตรบางประเภท เช่นค่าเล่าเรียนสามารถเบิกคืนได้

เด็กจากบ้านป่าสักน้อยที่มีโอกาสศึกษาต่อหลังจากจบชั้นป.6 แล้ว มีจำนวน 10 คน เป็นเด็กชาย 3 คน เด็กหญิง 7 คน (ตารางที่ 5 ภาคผนวก)

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของกลุ่มเด็กชายต่อคนต่อเทอมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5,160 บาท (ตารางที่ 4.12) และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วค่าใช้จ่ายที่มียอดสูงสุดคือ ค่าอาหาร เท่ากับ 39.8 ส่วนค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ค่าพาหนะ ค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ และค่าหนังสือ มีค่าร้อยละเท่ากับ 17.5 14.9 13.6 8.4 และ 5.8 ตามลำดับ

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของกลุ่มเด็กหญิงต่อคนต่อเทอมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 6,021 บาท และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท ต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้ว ค่าใช้จ่ายที่มียอดสูงสุดคือค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารเท่ากับ 35.5 ส่วนค่าใช้จ่ายที่รองลงไปได้ แก่ค่าพาหนะ ค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ และค่าหนังสือมีค่าร้อยละเท่ากับ 19.6 19.1 11.6 8.3 และ 5.9 ตามลำดับ

ในส่วนของการลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนให้แก่บุตรธิดา ได้ตั้งสมมุติฐานว่า ครัวเรือนจะลงทุนทางการศึกษาให้แก่ลูกชายมากกว่าลูกหญิง จากการศึกษาปรากฏว่าไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือครัวเรือนจะลงทุนทางการศึกษาให้ลูกหญิงและลูกชายไม่ต่างกัน จากการทดสอบสมมุติฐานโดยวิธี t-test ปรากฏว่าความแตกต่างกันของค่าเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กบ้านป่าสักน้อย มีเด็กหญิงเพียงคนเดียวจากการศึกษาเฉพาะกรณีเด็ก 15 คน ที่มีโอกาสศึกษาต่อหลังจากจบชั้น ป.6 และเมื่อพิจารณา กลุ่มเด็กที่มีโอกาสศึกษาต่อจากบ้านป่าสักน้อยและบ้านป่าสักน้อย. ปรากฏว่าเด็กหญิงมีโอกาสศึกษาต่อมากกว่าเด็กชาย เนื่องจากผู้ปกครองในสองหมู่บ้านนี้ นิยมที่จะให้บุตรชายบวชเณร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ติดตามเด็กชายที่บวชเณร เพื่อที่จะศึกษาว่านอกจากจะบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่แล้วยังมีเหตุผลอื่นใดอีก ซึ่งก็พบว่าในขณะที่เด็กบวชเณรอยู่นั้น เด็กยังมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนสงฆ์อีกด้วย

ตารางที่ 4.12 แสดงถึงประเภทของค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็ก แยกตามกลุ่มเด็กชาย และกลุ่มเด็กหญิง : บ้านป่าสักน้อย

หมู่บ้าน	ค่าเล่าเรียน	ค่าหนังสือแบบเรียน	ค่าเครื่องแบบชุดพลละชุดกิจกรรม	ค่าอาหาร	ค่าพาหนะ	ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ	รวม (บาท)
กลุ่มเด็กชาย							
ค่าเฉลี่ย	700	300	766.6	2,053.3	906.7	433.4	5,160
ค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาทั้งหมด	13.6	5.8	14.9	39.8	17.5	8.4	100
กลุ่มเด็กหญิง							
ค่าเฉลี่ย	700	357.1	1,150	2,137.1	1,177.1	500	6,021
ค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาทั้งหมด	11.6	5.9	19.1	35.5	19.6	8.3	100

ที่มา : จากการคำนวณ

ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กในโรงเรียนสงฆ์

ในครัวเรือนที่ยากจนตามชนบทผู้ปกครองมักจะให้บุตรชายบวชเณร การบวชเณรของบุตรชายนี้ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ อีกทั้ง เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ครัวเรือนด้วย

ขณะที่โครงสร้างตลาดแรงงานเปลี่ยนแปลงไป ตลาดแรงงานมีความต้องการแรงงานที่มีฝีมือมากขึ้น การบวชเณรเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่คงไม่เพียงพอ เด็กที่บวชเณรออกจากจะศึกษาธรรมวินัยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว ยังจะต้องศึกษาทางสายสามัญตั้งแต่เด็กทั่ว ๆ ไปอีกด้วยเพื่อเป็นการเตรียมตัวในอันที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานต่อไป

จากตารางที่ 4.13 เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาของสามเณรที่ไปศึกษาต่อในโรงเรียนสงฆ์นั้น ปรากฏว่าค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของสามเณรสูงกว่าค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของกลุ่มเด็กชายในหมู่บ้านเดียวกันเล็กน้อย กล่าวคือค่าใช้จ่ายของสามเณรต่อรูปต่อเทอมเฉลี่ย 5,508 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายของกลุ่มเด็กชายในหมู่บ้านเดียวกันนี้ เฉลี่ยต่อคนต่อเทอมเท่ากับ 5,160 บาท และเมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วปรากฏว่าค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับค่าอาหารเป็นค่าใช้จ่ายสูงสุดคือร้อยละ 37.8 ส่วนค่าใช้จ่ายรองลงไปได้แก่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะ ค่าสบง-จีวร ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือแบบเรียน และค่าอุปกรณ์อื่นๆ ค่าร้อยละเท่ากับ 29.0 12.6 11.5 5.5 และ 3.6 ตามลำดับ การคำนวณค่าใช้จ่ายนี้ ใช้วิธีเดียวกันกับการคิดค่าใช้จ่ายของเด็กที่เรียนในโรงเรียนของรัฐบาลและเอกชน สามเณรทุกรูปต้องเดินทางเข้าไปเรียนยังตัวเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะจึงมีค่าสูง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทุกประเภทผู้ปกครองเป็นผู้จ่าย จากการสอบถามสามเณรเกี่ยวกับรายได้ในขณะจำพรรษาอยู่ที่วัด พบว่าสามเณรตามชนบทจะไม่มีรายได้เหมือนดังสามเณรที่อยู่ในตัวเมือง ในการเข้าร่วมงานพิธีต่าง ๆ พระจะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทั้งหมด สำหรับค่าใช้จ่ายที่ช่วยลดภาระให้แก่ครัวเรือนได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปในการศึกษาเล่าเรียนซึ่งได้แก่ ค่าเสื้อผ้า ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งที่ให้ความบันเทิงต่าง ๆ เด็กที่บวชเณรส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนและถ้าเป็นเด็กที่มาจากครัวเรือนที่มีฐานะยากจนมาก ๆ เด็กเหล่านี้จะหมดโอกาสในการศึกษาต่อในขณะที่บวชเณร จากสัดส่วนของสามเณรที่มีโอกาสศึกษาต่อ มีดังนี้ บ้านปางป่าเอื้อง 7 รูป

จากจำนวนสามเณรทั้งหมด 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 63.6 และบ้านป่าสักน้อย 11 รูป จำนวนสามเณรทั้งหมด 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 64.7 ในขณะที่บ้านแม่กุ่มบกมีพระ-เณรทั้งวัดจำนวน 4 รูป เป็นสามเณร 1 รูป สามเณรรูปนี้กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

จากการสอบถามสามเณรเกี่ยวกับการศึกษาต่อ สามเณรเกือบทั้งหมดให้คำตอบว่าจะเรียนให้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากนั้นจะทำงานเพื่อหารายได้จุนเจือครัวเรือน

จากการพิจารณาถึง โอกาสศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของเด็ก ในหมู่บ้านป่าสักน้อย เมื่อคำนึงถึงเด็กชายที่บวชเณรแล้วคาดว่า อัตราการศึกษาต่อระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากเด็กหญิงจากบ้านป่าสักน้อยจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วกว่าเด็กชาย ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่แรงงานหญิงส่วนใหญ่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น ลักษณะงานเหมาะที่จะให้เด็กหญิงทำมากกว่าเด็กชาย และเป็นงานที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะ ความรู้สูง ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่าการศึกษาเพียงระดับชั้นบังคับก็สามารถทำงานมีรายได้ประจำได้

ตารางที่ 4.13 แสดงถึงประเภทค่าใช้จ่ายของสามเณรที่ศึกษาในโรงเรียนสงฆ์ :
บ้านป่าสักน้อย

ที่	ชื่อ	ค่าเล่าเรียน	ค่าหนังสือแบบเรียน	ค่าส่งและจิว	ค่าอาหาร	ค่าพาหนะ	อุปกรณ์อื่น ๆ	ระดับชั้น	รวม (บาท)
1	สามเณรเกิด	600	300	1,050	3,520	1,600	200	ม.1	7,270
2	สามเณรชจร	600	300	700	1,760	1,600	200	ม.1	5,160
3	สามเณรคิม	600	300	600	1,760	1,600	200	ม.1	5,060
4	สามเณรเงิน	600	300	650	1,760	1,600	200	ม.1	5,110
5	สามเณรเจง	600	300	600	1,760	1,600	200	ม.2	6,060
6	สามเณรน้ำ	600	300	600	1,760	1,600	200	ม.2	5,060
7	สามเณรชนะ	600	300	700	3,520	1,600	200	ม.2	6,920
8	สามเณรทง	690	300	700	1,760	1,600	200	ม.3	5,250
9	สามเณรธนู	690	300	650	1,760	1,600	200	ม.3	5,200
10	สามเณรนรา	690	300	700	1,760	1,600	200	ม.4	5,250
11	สามเณรไพบ	690	300	700	1,760	1,600	200	ม.5	5,250
	รวม	6,960	3,300	7,650	22,880	17,600	2,200		60,590
	ค่าเฉลี่ย	633	300	695	2,080	1,600	200		5,508
	ค่าร้อยละ	11.5	5.5	12.6	37.8	29.0	3.6		100

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.3 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กเมื่อเทียบกับระดับรายได้ของครัวเรือน

จากการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็ก พบว่าเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อเทอมจะไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากการศึกษาของเด็ก เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน และเป็นวัยที่อยู่ในระดับการศึกษาที่ไล่เรียงกันด้วย แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กระหว่างหมู่บ้านที่ทำการศึกษา ปรากฏว่าค่าใช้จ่ายนี้จะแตกต่างกันตามระดับสภาพเศรษฐกิจ กล่าวคือหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กต่อคนต่อเทอมเฉลี่ยสูงกว่าค่าใช้จ่ายของเด็กในหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน

ระดับรายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อสำหรับเด็กมาก จากค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อระดับรายได้ของครัวเรือน (ตารางที่ 4.14 - 4.15) พบว่าในครัวเรือนที่ยากจน เด็กย่อมมีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อน้อยมาก เพราะลำพังค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กเพียงคนเดียวก็น่าจะมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้ครัวเรือน ซึ่งบางรายค่าร้อยละนี้สูงถึง 87.6 นั่นหมายถึงว่าโอกาสที่เด็กจะได้ศึกษาต่อในระดับสูงชันมีน้อยมาก เพราะครัวเรือนจะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรในจำนวนสูงนั่นเอง

เด็กหญิงผา (นามสมมุติ: บ้านแม่กุ่มบก) อายุ 14 ปี เรียนอยู่ชั้น ม.3 ในโรงเรียนของรัฐแห่งหนึ่ง สำหรับน้องสาววัย 7 ขวบเรียนอยู่ชั้น ป.2 โรงเรียนประจำหมู่บ้านแม่ได้แยกทางกับพ่อมาหลายปีแล้ว ปัจจุบันทำนาเป็นอาชีพหลักจำนวน 4 ไร่ จากจำนวนนาทั้งหมด 14 ไร่ ที่เหลือแบ่งให้เกษตรกรรายอื่นเช่าทำ นอกจากทำนาแล้วยังรับจ้างทั่วไปและรับตัดเสื่อสตร้อยที่บ้านตนเองอีกด้วย ในปีหนึ่ง ๆ มีรายได้จากการเกษตรประมาณ 7,680 บาท และนอกภาคเกษตรอีกประมาณ 6,500 บาท รวมรายได้ตลอดปีประมาณ 14,180 บาท เฉพาะค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กหญิงผาคนเดียวปีละ 12,424 บาท เมื่อคิดเป็นค่าร้อยละของรายได้ของครัวเรือนแล้วเท่ากับ 87.6 ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก เมื่อเด็กต้องเรียนต่อในระดับสูงชัน ผู้ปกครองเห็นว่าจะต้องขายที่นาบางส่วนไป ซึ่งถ้าเป็นเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีที่นาหรือทรัพย์สินอื่นพอที่จะแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้ เด็กจะหมดโอกาสในการศึกษาต่อ ในที่สุดเด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน

การศึกษาถึง โอกาสทางการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของเด็ก พบว่ายังอยู่ในอัตราที่ต่ำ โดยเฉพาะหมู่บ้านชนบทยากจน โอกาสทางการศึกษาระหว่างเด็กชาย กับเด็กหญิง ไม่แตกต่างกัน และจากการศึกษาถึงการลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนพบว่า ผู้ปกครองจะลงทุนทางการศึกษาให้ลูกชายและลูกหญิงไม่ต่างกันด้วย จากการคำนวณค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของเด็กต่อคนต่อเทอม เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ รายได้ของครัวเรือนแล้วปรากฏว่าเป็นอัตราที่ค่อนข้างสูง ซึ่งการศึกษาในระดับนี้ครัวเรือนจะต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่าย ประกอบกับการที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพล ต่อการศึกษาของเด็ก ด้วยเหตุนี้จึง เป็นสาเหตุที่จะทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจให้ โอกาสทางการ ศึกษาแก่บุตรธิดาด้วย

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการศึกษา ทำให้ ทราบว่ามีเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเปลี่ยน โครงสร้างทาง อาชีพ จากอาชีพเกษตรกรรมสู่อาชีพอุตสาหกรรมมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาเพียงชั้นบังคับ อาจจะไม่ เพียงพอต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

ตารางที่ 4.14 แสดงถึงอายุ ระดับรายได้ของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อปี ค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อระดับรายได้ของครัวเรือน และจำนวนบุตร การศึกษา : บ้านแม่กึ่งบก

ลำดับที่	*ชื่อ	อายุ (ปี)	ระดับรายได้ ของครัวเรือน (บาท)	ค่าใช้จ่ายในการ ศึกษา : คน : ปี (บาท)	ค่าร้อยละของ ค่าใช้จ่ายในการ ศึกษาต่อระดับรายได้ ของครัวเรือน	จำนวนบุตร (คน)
โรงเรียนรัฐบาล						
1	ด.ช. คำ	13	107,000	12,064	11.27	1
2	ด.ช. จัน	14	99,000	13,284	13.42	1
3	ด.ช. น้ำ	13	93,420	11,924	12.76	1
4	ด.ช. เขย	13	58,800	11,320	18.93	1
5	ด.ช. ด้จู้	13	54,000	11,844	21.93	2
6	ด.ญ. ดา	13	52,900	12,324	23.29	2
7	ด.ญ. เตย	12	48,200	17,100	35.48	2
8	ด.ช. ทอง	13	46,500	15,280	32.86	2
9	ด.ญ. ธาร	13	43,200	12,324	28.53	2
10	ด.ช. ปอน	14	27,250	12,224	44.86	2
11	ด.ญ. ผา	14	14,180	12,424	87.62	2

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	อายุ (ปี)	ระดับรายได้ ของครัวเรือน (บาท)	ค่าใช้จ่ายในการ ศึกษา : คน :ปี (บาท)	ค่าร้อยละของ ค่าใช้จ่ายในการ ศึกษาต่อระดับ รายได้ของ ครัวเรือน	จำนวนบุตร (คน)
โรงเรียนเอกชน						
12	ด.ญ. กอง	14	186,840	30,600	16.38	2
13	ด.ญ. ขจร	12	114,000	25,880	17.97	2

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : * ชื่อเรียงลำดับตามขนาดระดับรายได้ของครัวเรือนจากมากไปน้อย

ตารางที่ 4.15 แสดงถึงอายุ ระดับรายได้ของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อคนต่อปี ค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อระดับรายได้ของครัวเรือน และจำนวนบุตร ครัวเรือนศึกษา : บ้านป่าสักน้อย

ลำดับที่	*ชื่อ	อายุ (ปี)	ระดับรายได้ของครัวเรือน (บาท)	ค่าใช้จ่ายในการศึกษา : คน : ปี (บาท)	ค่าร้อยละของค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อระดับรายได้ของครัวเรือน	จำนวนบุตร (คน)
1	ด.ญ. แก้ว	13	135,760	8,820	6.50	3
2	ด.ญ. ชวีญ	14	87,000	18,520	21.29	2
3	ด.ช. คม	14	70,000	15,960	22.80	2
4	ด.ช. จอน	12	60,840	4,960	8.15	2
5	ด.ญ. โฉม	15	48,000	15,200	31.67	3
6	ด.ญ. ชบา	12	46,500	10,540	22.67	4
7	ด.ญ. ต่าย	14	36,000	10,240	28.44	2
8	ด.ช. ถนอม	15	23,100	10,040	43.46	1
9	ด.ญ. ทราญ	12	20,600	10,340	50.19	2
10	ด.ญ. ธนา	13	19,600	10,640	54.29	1

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : * ชื่อเรียงลำดับตามขนาดระดับรายได้ของครัวเรือนจากมากไปน้อย